

4. Конопляста С. Ю. Агреговані результати дослідження функціональної системи мови та мовлення дітей із вродженими незрощеннями губи та піднебіння / С. Ю. Конопляста // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. – 2011. – №1. – С. 38 – 42.
5. Логопедія. Підручник. / За ред. М. К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 672 с.
6. Шеремет М. К., Хрестоматія з логопедії. Навчальний посібник. / М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. – К.: КНТ, 2006. – 360 с.
7. Юрова Р. А. Характеристика связной речи учеников младших классов с тяжелыми нарушениями звуковой стороны речи (ринолалией) / Р. А. Юрова // Дефектология. – 1987. – №4. – С. 10 – 13.
8. Яковенко Л. М. Комплексне лікування первинних та вторинних деформацій верхньої губи, піднебіння при їх двобічних незрощеннях: автореф. дис. д-ра мед. наук: 14.01.22 / Л. М. Яковенко; Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця. — К., 2004. — 39 с.

УДК 372.461-053.4:615.851.1:688.721.2

Ю. М. Віжунова

студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»,

В. М. Андросова

старший викладач, кафедри логопедії
Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ВИКОРИСТАННЯ ЛЯЛКОТЕРАПІЇ ПРИ ЗАЙКАННІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті висвітлюються значення та особливості використання одного із напрямів арттерапії – лялькотерапії при корекції заїкання у дітей дошкільного віку.

В статтє освещаются значения и особенности использования одного из направлений арттерапии – куклотерапии при коррекции заикания у детей дошкольного возраста.

In the article a value and features of one are illuminated of directions of arttherapy – doll-therapy at the correction of stammer for the children of preschool age.

Ключові слова: заїкання, лялькотерапія, діти дошкільного віку, феномен фіксованості на ваді, «перчаточные» ляльки, ручні ляльки.

Ключевые слова: заикание, куклотерапия, дети дошкольного возраста, феномен

фиксированности на изъяне, перчаточные куклы, ручные куклы.

Key words: stammer, doll-therapy, to put preschool age, phenomenon of fixed on a defect, glove dolls, hand dolls.

Актуальність та зв'язок із важливими науковими завданнями. Заїкання – це складне психофізичне порушення. З погляду Л. Міссуловіна (1988) та В. Шкловського (1994), заїкання – це стан мовлення, за якого у периферичному мовленнєвому апараті дитини спостерігаються судоми різного ступеня тяжкості, тривалості, частоти. Його суть, на думку відомого російського вченого Р. Левіної, полягає переважно в тому, що порушується комунікативна функція мовлення.

Майже всі вчені-дослідники проблеми заїкання (Л. Білякова, Х. Лагузен, І. Сікорський, Г. Волкова, А. Гутцман) спостерігали у дітей виражену тривогу, побоювання, страх перед мовленням (логофобія). В багатьох випадках вони можуть бути сором'язливі, уразливі, пригнічені, або навпаки, розгальмовані, постійно переживають за своє мовлення. З огляду на це, у заїкуватих дітей може виникати і розвиватись феномен фіксованості на ваді, тобто, відображення об'єктивно існуючої мовленнєвої вади у всій психологічній діяльності дитини, яка має заїкання.

В працях про заїкання знайшли відображення думки вчених (М. Хватцев, Ю. Флоренська, Н. Власова, В. Селіверстов) [6, с. 412], що ступінь фіксованості на своїй ваді зростає з віком дитини. Це підводить до думки, що з одного боку треба глибше вивчати психологічні особливості осіб, які заїкаються, з іншого – логопедична робота повинна мати більш ґрунтовну психотерапевтичну спрямованість.

Окрім таких традиційних методів корекції для логопедичної практики, як вправи на розвиток дихання, голосу та артикуляції, логопедична ритміка та інших, на думку багатьох дослідників, Троян Г. А., Медведєва І. Я., Шишова Т. Л., Татаринцева А. Ю. [5, с. 16], в логопедичній роботі все більш перспективними стають нетрадиційні методи корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають заїкання. Серед таких методів можна виділити лялькотерапію.

Мета статті. Вивчення впливу методу лялькотерапії в роботі з дітьми старшого дошкільного віку, що заїкаються.

Завдання статті: 1) аналіз психолого-педагогічної літератури з обраної теми; 2) виявити значення лялькотерапії та можливості її застосування в корекції заїкання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. За М. А. Поваляєвою, лялькотерапія (лікування лялькою) – це розділ арттерапії, що використовує ляльку як основний прийом психокорекційної дії, як проміжний об'єкт взаємодії дитини та дорослого.

Мета лялькотерапії – попередити, усунути переживання, фіксованість на ваді, зміцнити психічне здоров'я, поліпшити соціальну адаптацію, розвинути самосвідомість, вирішити конфлікти в умовах колективної творчої діяльності.

В реалізації мети лялькотерапії провідне місце посідає її прийом, що полягає в наступному: інструментом виступає ляльковий театр, ширма, ляльки. Дітям здається, що вони вчаться бути артистами, вчаться розігрувати невеликі сценки, а потім і спектаклі. Але основним завданням є не навчити їх бути артистами, а допомогти через гру на сцені позбутися заїкання, налагодити відносини з навколишнім світом. Дитина починає відчувати себе комфортно, знаходить внутрішній спокій, рівновагу, і неприємні явища проходять як би самі собою [4, с. 213].

Родзинка лялькотерапії полягає в тому, щоб логопед в процесі маніпулювання лялькою зумів довести напруження та переживання дитини із заїканням до максимуму, після чого воно повинно перейти в нову форму – розслаблення. Але необхідність досягнення катарсису (від грец. Katharsis – «очищення», «оздоровлення») не повинно доводити дитину до стану гіперактивності. З огляду на це, не можна зтягувати роботу з лялькою, слід замінити сюжетну лінію гри з нею в залежності від загального стану дитини та тяжкості заїкання [3, с. 81-82].

Іграшки та матеріали, що

використовуються в лялькотерапії, М. А. Поваляєва розділяє на групи:

1. Іграшки з реального життя.

Лялькове сімейство, ляльковий будиночок з меблями можуть зображати членів реальної сім'ї дитини, і таким чином роблять можливим безпосереднє вираження почуттів. Коли діти розігрують з людськими фігурками, можна поспостерігати відношення між членами сім'ї: суперництво між братами і сестрами, турботу близьких один про одного. Машини, човни важливі для впертих, сором'язливих, замкнутих дітей, так як цими іграшками можна грати, не висловлюючи ніяких почуттів.

2. Іграшки, що допомагають зняти агресію. У грі діти часто відчувають сильні емоції, для опису і вираження яких у них немає словесних позначень. Такі іграшки, як солдатики, рушниці, а також іграшки, що зображують диких тварин, можуть використовуватися для вираження гніву, ворожості.

3. Іграшки для творчого самовираження і ослаблення емоцій. Пісок і вода не мають структури і можуть перетворитися бажанням дитини під що завгодно: в поверхню Місяця, пляж, піраміди і так далі. Не існує правильного чи неправильного способу гри з піском і водою. Тому дитина завжди може бути впевнена в успіху. Це особливо корисно для боязких або замкнутих дітей, якими є часто діти із заїканням.

На думку В. С. Мухіної [2, с. 34-35]: «Лялька для людини в дитинстві не обов'язково «дочка» або «син», вона – партнер в спілкуванні у всіх його проявах». Роль ляльки полягає в діалозі, в якому відбувається «заміна» реального контакту з людиною на опосередкований контакт через ляльку. З лялькою дитина швидше і легше опановує навичками спілкування (з іграшкою легше розмовляти); як вказує автор, сьогодні ляльками лікують заїкання, розвивають дрібну моторику кисті.

І. Г. Вигодська, Є. Л. Пелінгер, Л. П. Успенська зазначали, що активне мовлення дитини багато в чому залежить від розвитку тонких рухів пальців рук. Багаторазові дрібні рухи пальців рук сприяють впорядкуванню та узгодженню мовленнєвої моторики

дитини із заїканням. Цим і обумовлено використання **ручних ляльок** для корекції заїкання. Велику радість діти відчувають, коли самі починають управляти лялькою. Працюючи з нею, дитина по-іншому відноситься до свого мовлення. Лялька повністю відволікає дитину від мовленнєвих труднощів.

Особливості ручних ляльок дозволяють широко використовувати їх протягом всього курсу логопедичних занять. Це не просто організація звичайної лялькової вистави, оскільки логопед робить ляльку учасником заняття та за допомогою неї в ігровій формі навчає дітей техніці мовлення, непомітно корегує запинки в мовленні. Ляльки являються наочними засобами на логопедичних заняттях і під час проведення вправ на розслаблення.

Ручні ляльки, які вміло використовуються логопедом на занятті, за дослідженнями І. Г. Вигодської, Є. Л. Пелінгер та Л. П. Успенської [1, с. 85-86], допомагають викликати у дітей позитивні емоції або непомітно ослабити нервову напругу. Лялька на руці дорослої людини або самої дитини, яка соромиться говорити в новій обстановці, стає для неї «співрозмовником». Лялька концентрує на собі увагу дитини та допомагає вільно вступати в мовленнєве спілкування, дає можливість дитині відчути себе розкутою, спонукає до активних дій та мовлення. Логопед за допомогою ляльки може варіювати свої вимоги до мовлення та поведінки дітей на занятті, що теж сприяє вихованню свободи спілкування.

Сучасні «лялькотерапевти» чи не найбільш дієвим способом роботи з дітьми вважають ляльковий театр. Діти грають або в спеціально вигаданих спектаклях, або в звичайних п'єсах певного змісту. Ролі при цьому розподіляються природньо, не кваплячись.

А. Ю. Татаринцева [5, с. 17-18] пропонує використовувати в роботі логопеда **«перчаточные» ляльки**, оскільки зустріч з нею приводить дитину за ширму, яка дозволяє сховатися та розкритися. Так, навіть якщо вона боїться говорити, заїкається, червоніє, то за ширмою дитина заспокоюється, говорити починає впевненіше, адже це говорить не вона, а її

герой – лялька. Артист повинен пам'ятати текст, вчасно вимовити його одночасно з рухом ляльки, і при цьому передати емоції. Ляльки, якщо їх вміло використовувати на заняттях, допомагають викликати позитивні емоції, поступово послаблювати нервову напругу у дітей.

Довгаль Н. В. У своїй роботі вказував на те, що лялькотерапія робить логопедичні заняття цікавими, емоційно насиченими, сприяє розвитку комунікативних навичок, виключає монотонність, що є важливим для дітей із заїканням. Автор наголошує на важливості самостійного виготовлення ляльок дітьми, внаслідок чого розвивається ще й дрібна моторика. Однак поки ще дитина не може самостійно виготовити ляльку, якою оперує в ігровій діяльності, їй потрібно в цьому допомагати, але не виключати участь самої дитини в процесі створення ляльки [2, с. 34]. М. А. Поваляєва наголосувала на тому, що роботу з подолання заїкання необхідно проводити спільно з батьками. Нормалізація батьківських установок, уявлень по відношенню до дитини входить в одне з корекційних завдань лялькотерапії і реалізується в спільній діяльності дітей, які мають заїкання. Специфічні особливості лялькотерапії, як зазначає автор, дають багатий діагностичний матеріал та допомагають батькам побачити нове в дитині, отримати інформацію про взаємодію з нею, про стиль свого виховання [4, с. 216].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Отже, використання лялькотерапії як методу подолання заїкання у дітей старшого дошкільного віку сприяє:

- ✓ ліквідації нервово-психічного напруження; подоланню замкненості, сором'язливості, труднощів у спілкуванні; усуненню страхів, агресивності, негативних рис характеру дітей, особистій фіксації на ваді;
- ✓ активізації уваги; захопленню дитини (в такий спосіб вона порівнює себе з персонажем гри); вираженню душевного стану дитини, її думок та фантазій; зміцненню почуття впевненості у власних мовленнєвих можливостях;
- ✓ розвитку мовленнєвих здібностей та

- ✓ формуванню комунікативних навичок;
- ✓ моделюванню позитивного психоемоційного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выгодская И. Г. Устранение заикания у дошкольников в игровых ситуациях / И. Г. Выгодская, Е. Л. Пеллингер, Л. П. Успенская. – М. : Просвещение, 1984 – 175 с.
2. Довгаль Н. В. Применение куклотерапии в логопедической практике / Н. В. Довгаль // Логопед, 2009. – №3. – С. 34.
3. Литвиненко В. А. Застосування арттерапії в логопедичній роботі з дошкільниками та молодшими школярами: навч.-метод. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. А. Литвиненко. – Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – 112 с.
4. Поваляева М. А. Нетрадиционные методы в коррекционной педагогике / М. А. Поваляева. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 349 с.
5. Троян Г. А. О некоторых нетрадиционных приемах преодоления заикания / Г. А. Троян // Дефектология, 1995. – №6. – С. 16.
6. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене / За ред. М. К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 627 с.

УДК 376.3

О. С. Глухоедова
учитель-логопед,
«Центр развития ребёнка Росток»,
г. Москва

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ПОДХОД К ПРОБЛЕМЕ ИЗУЧЕНИЯ МОТОРНОЙ АЛАЛИИ

В статье рассматривается междисциплинарный подход к изучению алалии, который позволяет характеризовать механизмы, структуру речевого нарушения с позиций клинико-педагогической, психолингвистической, психолого-педагогической классификаций.

The article considers the problem of interdisciplinary approach to the research of developmental speech disorder. It gives possibility to characterize the mechanisms and structure of speech disorders with different classifications.

Ключевые слова: алалия, системное недоразвитие речевой деятельности, языковое расстройство, классификация, междисциплинарный подход.

Key words: developmental speech disorder, underdevelopment of speech activity, language disorder, classification, interdisciplinary approach.

Постановка проблемы. На сегодняшний день особое внимание привлекает междисциплинарный подход к проблеме изучения системных нарушений речи у дошкольников, т.к. организация логопедической работы требует комплексного подхода в решении задач коррекционного обучения.

Известно, что под термином алалия, который образован с помощью префикса *a* – отрицание (отсутствие речи) и греческого корня *lalio* (речь), подразумевают недоразвитие речи.

Первые описания недоразвития речи при сохранном слухе и интеллекте были сформулированы врачами. Нарушение, получившее впоследствии название «моторная алалия», впервые было описано А. Kussmaul (1879) как слухонемота (audiomutitas) и R. Coen (1888), как «alalia idiopathica»: отсутствие речи при сохранном слухе и без грубых артикуляторных нарушений, т.е. как идиопатическое расстройство.

При изучении моторной алалии В. А. Ковшиковым (1985) для определения данной группы детей был предложен термин «экспрессивная алалия».

Анализ последних исследований и публикаций. В зарубежной литературе формы недоразвития речи, по описанию близкие к моторной алалии, представлены под разными названиями «афазия развития» «developmental aphasia», «специфическое нарушение языка» (specific language impairment), врожденная афазия («congenital aphasia») «developmental speech disorder» (расстройство речевого развития) или дисфазия развития («developmental aphasia»).

Цель статьи – изучение различных подходов и аспектов к изучению моторной алалии.

Изложение основного материала. На основании различных исследований существуют дифференцированные подходы к определению моторной алалии.

Н. Н. Трауготт указывала, что «алалия имеет собирательный характер, им обозначается как полное отсутствие речи, так и недоразвитие речи различных вариантов. Моторная алалия – отсутствие или недоразвитие, обусловленное